

A fogva tartottak magatartása, fegyelmezése

A fogva tartottak fegyelmezését – hasonlóan a nevelés általános gyakorlatához – szükségyszerű, de kényszerű eszköznek tekintjük. Szükségyszerű, mert a nevelés jelenlegi feltétele nem teszi lehetővé az elítéltek olyan mértékű megismerését, a nevelési módszerek és eljárások maximális eredményességű alkalmazását, hogy az intézeti rend megsértésére ne kerüljön sor. Kényszerű megoldás, mert az elítéltek jellege az előélet társadalomellenes mintáiból formálódott, erkölcsi normarendszerük eltér a társadalmilag elfogadottól. Ezzel az indítással kerülnek a bv. intézet szigorú, kötött, a társadalmi elvárásokat mereven közvetítő és követelő feltételei közé, ahol nevelésük megvalósítása a fegyelmezés eszközrendszere nélkül lehetetlen.

Hiba lenne azonban, ha a fegyelmezést, mint az elítéltek nevelésében legjelentősebb nevelési eszközt tartanánk számon. Önmagában alkalmazva eredménytelen. Nem elég büntetni, meg kell értetni a büntetés okát, célját.

A fegyelmezés nem korlátozható a fenytések alkalmazására. Fegyelmezni minden esetben kell, amikor az elítéltek cselekedetei azt jelzik, hogy a nevelési cél megvalósításának folyamatával szembehelyezkedik. A fegyelmezés intézeti szinten akkor lehet eredményes, ha az intézet valamennyi, az elítéltekkel szemben intézkedni joga-

sult tagja egyformán, azonos mértékben és legalább hasonló intenzitással végzi, megvalósítva ezzel az egységes követelmény elvét. Lényeges, hogy minden fegyelmezetlenséget kövessen azzal arányos mértékű felelősségrevonás. A lappangó, hosszabb időn keresztül felderítetlen fegyelmezetlenség rombolja az elítéltek fegyelmét, csökkenti a nevelői hatásrendszer eredményességét.

További követelmény a fegyelmezési gyakorlattal szemben, hogy a fenytés egyéni legyen; a büntetés okozta közös negatív élmény közelebb hozza egymáshoz a vétkeseket, az elítélt nem érez egyénileg felelősséget a közös büntetés által. Így az alkalmazott fenytés nem éri el a kitűzött célt.

Az intézetek fenytési gyakorlatában sok a rutinmegoldás, mechanikuság a ritkább a fenytési nemek átgondolt, céltudatos alkalmazása. Nem vizsgáltuk az egyes fenytések, a fegyelmi eljárás egyes elítéltra vagy elítélt-csoportra gyakorolt hatását. Az így létrejövő hangulati, érzelmi állapotot a nevelők, az elítélttel közvetlenül foglalkozó testületi tagok nem használják ki.

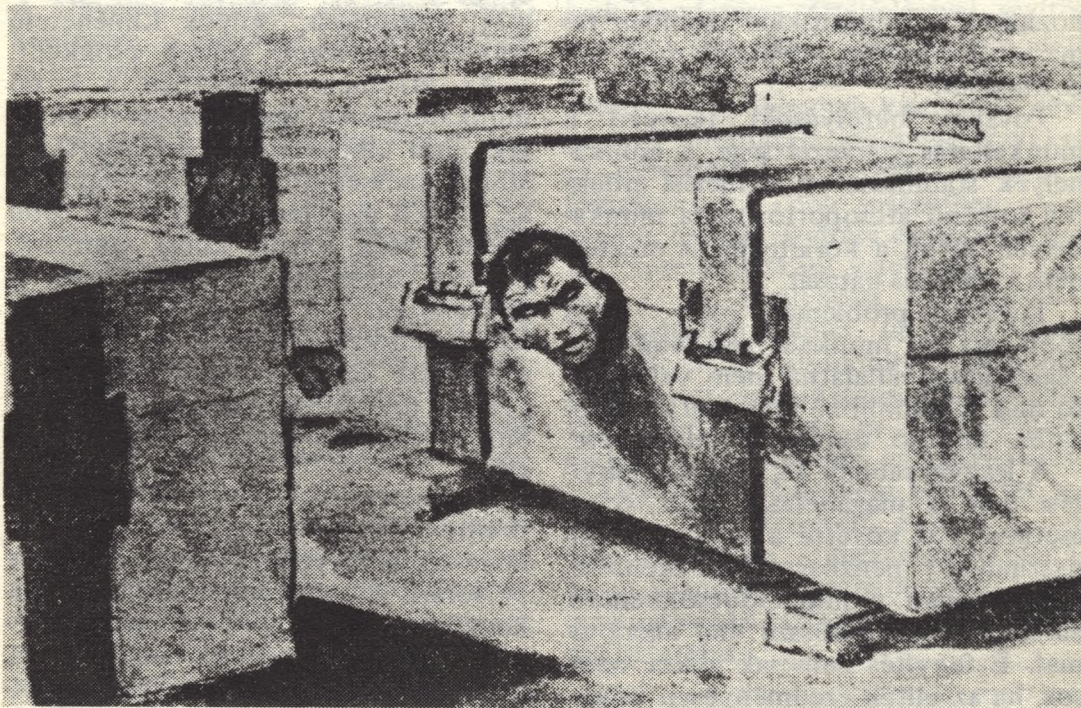
Ennek a helyzetnek megváltoztatása érdekében arra törekszünk, hogy a fegyelmi vétségeket – az azokkal kapcsolatos adatokat – folyamatosan elemezzük, értékeljük. Ennek első lépése az elmúlt év végén kiadott egysé-

gés szempontrendszer a fegyelmi statisztika adatainak feldolgozásához. Ezzel is ösztönözni kívántuk az intézetek szakembereit, hogy a fegyelmi adatokat folyamatosan kísérik figyelemmel, a tapasztalt változások alapján az elítéltek körülményeit befolyásoló intézkedések, döntések hatását érzékeljék, naprakész információval rendelkezzenek az elítéltek fegyelmeről, hangulatáról, a közöttük jelentkező esetleg negatív tendenciákról.

A fogva tartottak fegyelmi helyzete 1982-ben

Az elmúlt évben tovább emelkedett a fogva tartottak létszáma, romlott az elítéltek összetétele, mind az előélet, a bűncselekmény súlyossága, az agresszivitás fokozódása, mind pedig a műveltségi szint, az iskolázottság tekintetében. Ezek a tények, valamint a büntetésvégrehajtási vállalatok gazdasági értékesítési nehézsé-

Fegyelmező eszköz a régmúlt időkől

gei és az ezzel összefüggő munkáltatási problémák kedvezőtlenül befolyásolták a nevelési feladatok megoldását, hatásuk a fegyelmi statisztika adataiban is nyomon követhető.

1981-es évhez mérten 1982-ben 4,2 százalékkal emelkedett a fegyelmi vétségek száma. Az elkövetők száma 1657-tel volt több, mint a megelőző évben. Ez abszolút értékben is több,

mint a fogva tartottak összlétszámának emelkedése.

A fegyelmi vétségek között jelentősen nőtt a körleten, zárkán elkövetett fegyelemsértések száma. A nevelési és az őrszolgálat hatékony együttműködése – az ellenőrzések kapcsán – több hiányosságot észlelt, amely figyelmeztetés után fegyelmi felelősségrevonásokat eredményez. Az egységesebb és kö-

vetkezetes követelményrendszer pozitív eredményt is hozott. Kevesebb lett a felügyelettel szemben elkövetett fegyelmi vétség.

Jelentősen nőtt a tiltott tárgy készítése, tartása miatt kiszabott fegyelmi fenyítések száma, ami az irányított nevelői foglalkozások hiányát, hatástalanságát sejteti. A munkahelyen keletkezett fegyelmi vétségek, különösen a hanyag munkavégzésért kiszabott fenyítések összefüggésbe hozhatók a vállalatokkal szemben támasztott minőségi követelmények szigorításával.

További befolyásoló tényező a munkáltatás szervezettsége, a munkahelyek stabilitása. A termelési érdekből történő átcsoportosítás a munkahelyen kívül, a körleteken is érezteti nem kívánatos hatását.

További problémát okoz, hogy több intézeti munkahelyen, büntetés-végrehajtási vállalatnál nem valósítható meg a különböző végrehajtási fokozatba tartozó elítéltek elkülönítése.

A leggyakrabban alkalmazott fenyítési nem a magánelzárás volt, 6566 esetben. Ezt követte a saját célra felhasználható pénzösszeg csökkentése. Legritkábban a munkadíjcsökkentést alkalmazták, mindössze 484 alkalommal. E fenyítés nemcsak akkor hatásos, ha az elítélt eredményesen dolgozik, ennek megfelelően átlagos vagy annál több keresettel rendelkezik. A jól dolgozó elítéltek azonban ritkábban követnek el olyan fegyelmi vétséget, amelyért a munkadíjcsökkentés mint fenyítési nem alkalmazható.

Az egyes nevelési csoportok közül a gyógyító-nevelő csoportok fegyelmi adatai voltak a legkedvezőbbek. Az egyes intézetekben — azok lehetőségeitől, körülményeitől függően — jelentős különbségek vannak a csoportok működésének tárgyi, személyi feltételeiben, szakmai színvonalában. En-

nek ellenére a csoportok létszamarányának megfelelő fegyelmi vétségek mennyisége átlagosan 5–10 százalék, az előző évi adatokhoz képest jelentős csökkenést mutat. Az egy pedagógusra jutó lényegesen alacsonyabb elítélt létszám, az elítéltekkel való intenzív foglalkozás, a terápiás jellegből adódó elfogadó, támogató légkör komoly fegyelmező erő.

Külön említést érdemel, hogy a gyógyító-nevelő csoportban az agresszív indíttatású, súlyos kimenetelű fegyelmi vétségek aránya csökkent.

Az átmeneti csoportban a külső munkaterületen foglalkoztatott elítéltek által elkövetett fegyelemsértések száma emelkedett. Ennek oka egyrészt az, hogy a munkaerőhiány miatt több olyan elítélt került külső munkára, akiknek fegyelme ezt megelőzően is kedvezőtlen volt. A női elítéltek esetében kedvezőbb a helyzet, 1982-ben mindössze öt alkalommal kellett fegyelmi felelősségrevonást alkalmazni. Súlyos fegyelmi vétség nem fordult elő.

A szigorított őrizetet töltők létszámukhoz mérten nagyobb arányban követtek el fegyelmi vétséget az elmúlt év során. A velük való nevelői foglalkozások kevésbé voltak eredményesek, mint más csoportok esetében. A csoportban együtt vannak a szigorított őrizet első két évét töltő egyének és a visszavont őrizetet töltők és ez utóbbiak visszahúzó hatása érvényesül.

Az elmúlt év során valamelyest csökkent a súlyos bűncselekményt is megvalósító cselekmények aránya. Ez részben a veszélyesnek minősített fogva tartottakkal szemben alkalmazott intézkedések szigorúbb, következetesebb végrehajtását és fokozottabb, eredményesebb ellenőrző tevékenységet feltételez. Az intézetben elkövetett bűncselekményekkel szemben a

bűnvádi eljárások kezdeményezése akkor érné el a kívánt hatást, ha a cselekmény felderítését rövid időn belül követné az eljárás megindítása, gyors lebonyolítása és az ítélet meghozatala. Ehhez azonban szükséges az intézet erre hivatott beosztottai részéről az esemény gyors és alapos kivizsgálása, a rendőri szervekkel való hatékonyabb együttműködése.

A fegyelmi vétségek számának csökkentésére, a fegyelmi helyzet javítására tett intézkedések

Az intézetek többségében folyamatosan figyelemmel kísérik a fegyelmi helyzet alakulását és a számszerű mutatók értékelése alapján különböző intézkedésekkel kívánják javítani az intézet rendjét, stabilitását. Bár ezek az intézkedések alkalmanként a külsődleges jelenségek reakciójaként jönnek létre, s nem az események lényegére irányulnak! Így csak formális hatásuk van, eredményességük nem megfelelő.

Az intézetek jelentéseinek alapján általános gyakorlatnak tekinthetjük az ellenőrzések számának, intenzitásának növelését. Az előző évekhez viszonyítva új elem a nevelő és az ór, illetve a két szolgálati ág közös ellenőrzési tevékenységének elrendelése. Esetenként az ellenőrzésbe bevonják az anyagi és egészségügyi szolgálat képviselőit is.

Néhány intézetben megszervezték a vállalati és költségvetési munkáltatók rendszeres tájékoztatását, eligazítását. Az egységes követelménytámasztást, helyzetmegítélést, a fegyelmi eljárás gyakorlati tudnivalóinak ismeretét fontosnak tartják, ennek megfelelően intézkedtek a szükséges információcseré biztosításának megszervezéséről,

tapasztalatcserék lebonyolításáról. Sopronkőhidán ennek érdekében helyi szerkesztésű Módszertani Útmutatót adtak ki.

A közösségi élet és a belső rend megszilárdítása érdekében a vezetékes rádiók műsorában hetente több alkalommal, példákkal illusztrálva ismertetik, magyarázzák a Viselkedési Szabályokban foglaltakat. Az egységes zárka és körletrend kialakítása érdekében tisztasági versenyeket szerveztek, melyek rendszeres értékelésével segítik a kívánt célt elérni! Van intézet, ahol a többször fenytett, ellenszegülő elítéltek figyelemmel kísérésére névszerinti kimutatást vezetnek. Ezekkel az elítéltekkel a nevelők kiemelten foglalkoznak. Több intézetben a fegyelmi helyzet javítása érdekében hozott intézkedésként értékelték – joggal – az elhelyezési körülmények kulturáltabbá tételét, új könyvtárak, olvasótermek, elkülönített, otthonosabbá tett szabadságos körletrészek létesítését, oktató és szórakoztató eszközök beszerzését és használatát.

Ugyanígy a fegyelem erősítését segíti – bár közvetett módon – az elítéltek anyagi – egészségügyi ellátása, a számukra meghatározott jogok gyakorlásának biztosítása, a törvényesség betartása.

A fegyelmi eljárás gyakorlata

A fegyelmi eljárás lefolytatásában érintettek tevékenységét a nevelési szolgálat hangolja össze. Ennek a gyakorlatnak törvényességét jelzi, hogy az elmúlt évben az ügyesség részéről elmarasztaló megállapítás nem volt.

A fegyelmi eljárás elrendelése és a fegyelmi döntés meghozatala között 3–7 nap telik el. Az eljárás meghosszabbítására csak indokolt esetben és

a fegyelmi eljárások számához mérten ritkán kerül sor. Az eljárás lebonyolításában, a kivizsgálások minőségében, a részt vevő szolgálati ágak együttműködésében tapasztalhatók kisebb hiányosságok, pontatlanságok. Előfordult olyan szabálytalanság, hogy nevelő, kivizsgálás elrendelése nélkül szabott ki súlyos fegyelmi fenytést.

A kivizsgálás során esetenként tapasztalható, hogy nem az illetékes előljáró vizsgálja ki a fegyelmi vétség körülményeit. Ez a körülmény rontja a kivizsgálás minőségét, sok esetben meg kell ismételni a kivizsgálást.

A fegyelmi jogkör differenciáltsága nem tekinthető megfelelőnek. A fenytések túlnyomó többségét a parancsnokhelyettesek és a nevelési szolgálatvezetők szabják ki.

Jutalmazás

A fegyelmezett magatartás, jó munka, a közösségben végzett eredményes tevékenység elismerésével gyakrabban éltek az intézetekben, mint az elmúlt évben. A jutalmazottak köre ezer fővel bővült.

Mindezek ellenére az intézetek értékeléseiben kevesebb helyet kapott a jutalmazás gyakorlatának elemzése. Azokban az intézetekben, ahol vállalati rendszerű munkáltatás van, jutalmazásra havonta, negyed- vagy fél-évenként kerül sor, az egyéni vagy brigád rendszerű termelési eredmények értékelését követően. Ez a jutalmazási rendszer alkalmas a munkateljesítmények elismerésére és a vállalati jutalomkeret felhasználására, fennáll azonban annak a veszélye, hogy a jutalmazás gépiessé, sematikusává válik, azok az elítéltek is részesülnek jutalomban, akik képességük alatt teljesítenek.

A jutalom az átlagon felüli teljesítmény, a kiemelkedő rend és fegyelem, a nevelési folyamatba történő aktív bekapcsolódás, az érzékelhető pozitív irányú változások elismerése. El kell érni a jutalmazási gyakorlatban, hogy a jutalmazásnál közel olyan egyéniesítés érvényesüljön, mint a fegyelmezésnél.

A jutalmazás mértékét nem szabad előre kitűzni. Mértékének, arányainak megjelölése, az irányok kitűzése az elítélttel közvetlenül foglalkozó, őt jól ismerő pedagógus szakember feladata. A fegyelmezés és jutalmazás alkalmazása, a kellő arányok megtalálása a büntetésvégrehajtási nevelés fontos kérdése, a végrehajtási tevékenység sikerének egyik meghatározója.

A statisztika a jutalmazási gyakorlatot csak részben tükrözi. Sok olyan lehetőséget használhat fel a nevelő a kiemelkedő munka és példamutató magatartás elismerésére, amelyek nem kerülnek az adatszolgáltatásba, de pedagógiai hatásuk jelentős. Ilyen lehet például tv-készülék odaítélése egy kiemelkedően jó zárkaközösségnek, vagy az átlagosnál több kulturális és sportolási lehetőség az elítélt csoport vagy egyes elítéltek részére.

Összességében megállapítható, hogy a büntetésvégrehajtási intézeteinkben a fegyelmi fenytések számának emelkedése, a fenytettek körének bővülése ellenére megfelelő rend, fegyelem uralkodott, a személyi állomány biztosította az intézetek zavartalan működéséhez szükséges törvényes feltételeket.

Az intézetek belső rendjének, az elítéltek fegyelmének megszilárdítása érdekében javítani kell a szolgálati ágak közötti együttműködést, fokozni az ellenőrző tevékenységet, tartalmasabbá tenni a nevelői foglalkozásokat.

Módos Tamás